

MILANA ČERNELIĆ

PRVI REZULTATI ISTRAŽIVANJA TRADICIJSKE KULTURE PRIMORSKIH BUNJEVACA

Milana Černelić
Odsjek za etnologiju
Filozofski fakultet
HR 10000 Zagreb

UDK:398(497.5)
Ur: 2000-04-10

U prilogu se ukratko iznose pojedinosti o inicijativi za istraživanje kulturne baštine primorskih Bunjevaca, prvom rekognosciranju terena i započetim istraživanjima. Autorica se nadalje osvrće na svoja ranija i sadašnja istraživanja ove bunjevačke skupine, ali i njihovih ostalih ogranaka. Osim prikupljanja građe o tradicijskoj baštini primorskih Bunjevaca, cilj je istraživanja obuhvaćenog ovim projektom i utvrđivanje čimbenika etno-regionalnoga identiteta ove hrvatske zajednice kao i njihovo komparativno istraživanje s ostalim bunjevačkim ograncima.

Tijekom 1998. Senjsko muzejsko društvo pokrenulo je inicijativu za istraživanjem i zaštitom baštine hrvatske bunjevačke zajednice na području Primorja i Like. Poradi prisilnih migracija (turska prodiranja i zaposjednuća hrvatskoga etničkog i državnog prostora) još od prije nekoliko stoljeća na prostranim planinskim područjima Velike Kapele, Velebita i Like naseljeni su Hrvati Bunjevci - izuzetan i vitalan izdanak hrvatskoga naroda. Do dana današnjega gotovo da nije bilo nikakvih znanstvenih istraživanja ovoga kraja, odnosno njegova stanovništva.

Odsjek za etnologiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu odazvao se inicijativi i u ljetu 1998. godine obavili smo prva rekognosciranja terena kojima smo dobili uvid u situaciju na terenu i moguće načine budućega rada. To je u tom trenutku bilo moguće ostvariti samo zahvaljujući entuzijazmu pojedinaca: prof. Ante Glavičića, koji je omogućio i osigurao boravak i obilazak terena, studentice etnologije Marije Friščić, a i sama sam sudjelovala kao stručni voditelj te inicijalne faze istraživanja, koje u to vrijeme još nije imalo izgleda da se počne ostvarivati.

Zahvaljujući skromnim, ali značajnim sredstvima Matice hrvatske i gostoprinstvu prof. Ante Glavičića, koji nam je u svojem domu osigurao besplatan smještaj, bilo je moguće započeti s etnološkim istraživanjima u nekim krajevima senjskog zaleđa. Budući da je riječ o vrlo širokom prostoru, istraživanje je bilo nužno ograničiti na pojedine njegove dijelove.

Dakle, u okviru projekta predloženog Matici hrvatskoj s naslovom *Istraživanje i očuvanje kulture primorskih Bunjevaca* obavljena su prva terenska istraživanja u pojedinim lokalitetima u kojima obitava ova skupina Bunjevaca. Terenska istraživanja trajala su od 23. do 27. kolovoza. Istraživačka ekipa bila je sljedećeg sastava: dr. sc. Milana Černelić, prof. Ante Glavičić, dva apsolutna etnologije: Marija Friščić i Višeslav Aralica i diplomirana etnologinja buduća postdiplomantica Nevena Škrbić, te tehnički suradnici: snimatelj Žarko Nikin i fotograf Augustin Perić. Dragocjeni prilog istraživanju pružio je i Darko Tomljanović, koji nam je omogućio dolazak do naših istraživačkih odredišta. Istraživanja su bila ograničena na sela Podbilo (Tomići i Panjići) i Francikovac na Krivome Putu (Velika Kapela) te Ljubežine i Žukalj u sjevernom dijelu velebitskog Podgorja (pod Senjskim bilom). Ispitivanjem pojedinih kazivača u Senju obuhvaćeni su dijelom i sljedeći lokaliteti: Donja Ažić Lokva, Rakita, Rončevići i Zamaić (Alan). Smatrala sam da je važno da se u ovo istraživanje uključe mladi nadareni etnolozi (i oni koji će to uskoro biti) kako bi stekli dragocjena iskustva za budući rad, a istodobno svojim radom pridonijeli novim etnološkim spoznajama. Neki od njih to su još za studija etnologije učinili, a njihovi radovi već su objavljeni u dva stručna i znanstvena časopisa.¹ Ovom prigodom željela bih se zahvaliti svim sudionicima, koji su bez ikakve nadoknade za svoj rad odlučili sudjelovati u istraživanju. Također zahvaljujem svim našim kazivačima na njihovoj susretljivosti, dobroj volji i vremenu koje su nam posvetili da bismo zabilježili određene pojave iz tradicijske baštine ovoga kraja.

Istraživanjem smo nastojali obuhvatiti i materijalnu i duhovnu kulturu ovdašnjih Bunjevaca. Ispitivale su se sljedeće teme: stočarstvo, prerada mlijeka i priprema mliječnih proizvoda, tradicijsko graditeljstvo, seoski sastanci mladeži, životni običaji i vjerovanja u nadnaravna bića. Kako je terensko istraživanje iz financijskih razloga bilo vremenski ograničeno, teme tradicijskog graditeljstva te porodnih i svadbenih običaja tek su okvirno ispitane. Planira se njihovo daljnje ispitivanje (kao i nekih drugih tema) ako to bude moguće. Usporedno s terenskim ispitivanjem obavljena je i foto i filmska dokumentacija stanja tradicijske baštine na spomenutom području.

¹ M. FRIŠČIĆ et al., 1999, 169-251; M. FRIŠČIĆ, 1999, 53-69; N. ŠKRBIĆ, 1999, 107-131.

Mladi istraživači sudionici etnoloških ispitivanja, prikazat će okvirno rezultate istraživanja pojedinih tema koje su ispitivali u spomenutim lokalitetima. Opsežniji prikaz tih rezultata bit će primjereniji kada se istraživanja prošire i na druge krajeve ovoga prostora. Nadamo se da će to biti moguće, jer se pokazalo da je doista zadnji čas za etnološka istraživanja i na ovome području i na širem primorsko-ličkom bunjevačkom prostoru, jer je sve manji broj ljudi koji imaju znanja o vlastitome kulturnome naslijeđu. Naša su početna ispitivanja pokazala da je to kulturno naslijeđe iznimno bogato i da bi bilo važno obaviti sustavna etnološka istraživanja čitavoga planinskog prostora Velike Kapele i Velebita naseljenog bunjevačkim stanovništvom, kako bi se zaštitila kulturna baština primorskih Bunjevaca i na taj način godine 2004. dostojno obilježila 400. obljetnica doseljenja Bunjevaca u ove krajeve.

Kao koordinator projekta, stručni organizator i voditelj istraživanja, zbog ograničenog vremena bila sam u mogućnosti tek dijelom sudjelovati u ispitivanju. Za početak je to bilo dovoljno da svoje ranije prikupljene podatke upotpunim.² Ispitivanja sam osim toga ciljano usmjerila prema pojedinim pojavama u bunjevačkim svadbenim običajima kako bih potkrijepila spoznaje do kojih sam došla svojim dosadašnjim istraživanjima, a koja su obuhvaćala sve bunjevačke ogranke. Ta su ispitivanja dala vrlo značajne potvrde o zastupljenosti određenih tradicijskih elemenata u svadbenim običajima primorskih Bunjevaca, koji su već ranije utvrđeni u ostalim bunjevačkim ograncima (lički, dalmatinski i podunavski). Dio rezultata ovih istraživanja već sam uvrstila u svoj najnoviji prilog koji je objavljen u glasilu Hrvatskog etnološkog društva *Etnološka tribina*.³

Ako bi započeta istraživanja bilo moguće nastaviti, ona bi za cilj, osim prikupljanja građe o tradicijskoj kulturi primorskih Bunjevaca, imala i utvrđivanje čimbenika etnoregionalnoga identiteta ove hrvatske zajednice kao dijela sveukupnoga hrvatskog nacionalnog bića. Nadalje, namjera nam je baviti se i komparativnim istraživanjem ove bunjevačke zajednice s ostalim granama Bunjevaca, primjerice onima u Bačkoj i u hrvatskim bunjevačkim zajednicama u Mađarskoj (o kojima već postoji niz relevantnih istraživanja iz bliže i dalje prošlosti). Upravo su primorski i lički Bunjevci bili slabije obuhvaćeni dosadašnjim istraživanjima. Sama sam se bavila komparativnim istraživanjem kulturnoga naslijeđa Bunjevaca u svim njihovim ograncima. Rezultati mojih višegodišnjih istraživanja objavljeni su u knjizi *Uloge i nazivi odabranih svatova u Bunjevaca* 1991. u izdanju Etnološkog zavoda Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, te u više članaka. Nastavak započetih sustavnih istraživanja rezultirao je doktorskom disertacijom pod naslovom *Odabrane pojave iz*

² M. ČERNELIĆ, 1987.

³ Zainteresirane čitatelje za ovu problematiku upućujem na taj prilog: M. ČERNELIĆ, 1999, 37-46.

svadbenih običaja bunjevačkih Hrvata kao izvor za proučavanje njihove etnogeneze, koju sam obranila 1997. godine. Taj rad dao je značajne pokazatelje o etnogenezi Bunjevaca i smjernice za daljnja istraživanja. Stoga bi istraživanje bunjevačke kulture na ovome slabo istraženome području moglo dati vrlo značajan doprinos novim spoznajama o etnogenezi Bunjevaca, odnosno omogućiti da se one provjere i potkrijepe.

Očekivani rezultati ovako koncipiranog istraživanja na području Velike Kapele i Velebita u konačnici bila bi znanstvena studija o kulturnom i regionalnom identitetu hrvatske primorsko-ličke bunjevačke zajednice.

Literatura

- Milana ČERNELIĆ, *Svatovske časti (Krpmote i Krivi Put)*, 1986, Etnološki zavod Filozofskog fakulteta - noviji rukopisi, 97.
- Milana ČERNELIĆ, Tragovi bunjevačkih elemenata u svadbenim običajima Like i Primorja: svatovska čast *kuma*, *Etnološka tribina*, 22, Zagreb, 1999, 37-46.
- Marija FRIŠČIĆ, Seoski sastanci mladih (prela), *Etnološka tribina*, 22, Zagreb, 53-69.
- Marija FRIŠČIĆ, Snježana KLOPOTAN, Ines LASIĆ, Magdalena MIJAKOVIĆ, Nevena ŠKRBIĆ, Život mladih, pripreme za brak i sklapanje braka u Gackoj dolini, *Grad Otočac*, 5, Otočac, 1999, 169-251.
- Nevena ŠKRBIĆ, Pavenka - djevojačka večer i pletenje svadbenog vijenca, *Etnološka tribina*, 22, Zagreb, 1999, 107-131.

DIE ERSTEN RESULTATE DER FORSCHUNG DER TRADITIONELLEN KULTUR DER KUESTENLAENDISCHEN BUNJEWATZER

Zusammenfassung

Es werden in diesem Artikel die Einzelheiten aus der Forschung des kulturellen Erbes der kuestenlaendischen Bunjewatzer sowie die Rekognoszierung des Terrains dargestellt. Die Autorin erwaegt ihre fruheren und heutigen Forschungen des Lebens dieser Bunjewatzer Gruppe und ihrer Zweige. Das Ziel der mit diesem Projekt umfassten Untersuchungen war die Faktoren der ethno-regionalen Identitaet dieser kroatischen Gemeinschaft festzustellen, und die anderen Zweige der kuestenlaendischen Bunjewatzer komparativ zu untersuchen.

THE FIRST RESULTS OF THE TRADITIONAL CULTURE RESEARCH OF BUNJEVCI FROM THE COAST

Summary

In this article have been briefly referred some particulars on the initiative for the researches of the traditional culture heritage of Bunjevci from the coast, on the first field recognitions and on the initiated researches. The author refers also to her earlier and present-day researches not only of this group, but also of some other branches of Bunjevci. Beside gradual gathering of the materials about the traditional heritage of Bunjevci from the coast, the aim of the research covered by this project was also the establishment of circumstances of the ethno-regional identity of this Croatian community as well as the comparative research with the other branches of Bunjevci.